

EFEKTYWNE PRAWO W EFEKTYWNYM PAŃSTWIE

Rozwiązania na temat oferty pomocowej/profilaktyki skierowanej wobec potencjalnych sprawców wykorzystania seksualnego dzieci - Niemcy

Autor opracowania:

Prof. dr hab. Ewa Tuora-Schwierskott

MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI

www.ms.gov.pl

INSTYTUT PRAWA USTROJOWEGO

FUNDUSZ
SPRAWIEDLIWOŚCI

„Sfinansowano ze środków Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości”

Opracowanie przygotowane w ramach projektu:
Efektywne prawo w efektywnym państwie. Uwarunkowania lokalne w kontekście globalnym, wobec wyzwań XXI w. w walce z przestępczością.

**FUNDACJA
INSTYTUT
PRAWA
USTROJOWEGO**

www.ipu.org.pl
<https://efektywne-prawo.org.pl/>

<https://www.facebook.com/fundacjaipu>

fundacja@ipu.org.pl

Spis treści

1. Definicja przemocy seksualnej.....	4
2. Dane statystyczne	5
3. Konsekwencje zdrowotne.....	7
4. Rola sprawcy przestępstwa seksualnego wobec dzieci	8
5. Prewencja skierowana wobec potencjalnych sprawców wykorzystania seksualnego dzieci	9
5.1. Prewencja i profilaktyka – uwagi ogólne	9
5.2. Zapobieganie i prewencja przez korektę wizerunku męskości.....	10
5.3. Projekty profilaktyczne w szkołach.....	10
5.4. Poprawa warunków bytowych dzieci.....	11
5.5. Rola kobiet w rodzinie	12
5.6. Działania prewencyjne drugiego stopnia – ogólne uwagi	12
5.7. Zapobieganie i prewencja wśród sprawców młodocianych	13
5.8. Prewencja medyczna	13
5.9. Środki prawne.....	14
Bibliografia.....	17

1. Definicja przemocy seksualnej

Nie istnieje jasna definicja seksualnego wykorzystywania dzieci. Natomiast niemiecki Trybunał Federalny w swoim orzecznictwie dokonał próby definicji uznając seksualnego wykorzystywanie nieletnich to: „teraźniejsze zagrożenie, istniejące w takim stopniu, że z największym prawdopodobieństwem poczyni ono znaczne szkody w dalszy rozwoju nieletniego”¹. Do wykorzystania seksualnego dzieci należy zaliczyć fizyczne i psychiczne wykorzystywanie seksualne, ale także zaniedbywanie dziecka jako zagrożenie dla jego dobrostanu i spowodowanie zagrożenia wykorzystania seksualnego przez inne osoby.

Z kolei doktryna prawa przychyliła się do definicji pomocy seksualnej w następującym brzmieniu: „przemoc seksualna oznacza każdy czyn wykonywany na dziecku lub nieletnim wykonywany w jego obecności albo czyn, który jest wykonywany wobec lub na dziecku albo nieletnim wbrew jego woli lub przy wykorzystaniu jego nieświadomości, albo jeżeli dziecko lub nieletni nie może wyrazić swojej woli, albo nie ma możliwości wyrażenia braku zgody z powodu ograniczeń fizycznych, psychologicznych, poznawczych lub ze względu na niższość językową. Sprawca wykorzystuje swoją pozycję władzy i autorytetu, aby zaspokoić własne potrzeby kosztem dziecka”².

Pod terminem przemocy seksualnej należy zgodnie z orzecznictwem sądów rozumieć zarówno akt seksualny z nieletnim, wykorzystanie relacji zależności, zaspokojenie własnych potrzeb przez osobę silniejszą, wykonywanie aktów seksualnych pomimo braku zgody osoby poszkodowanej (albo wykorzystanie braku możliwości wydania przez nią zgody), naruszenie wymogu zachowania tajemnicy³.

¹ BGH FamRZ 1956, 350.

² Bange/Deegner, Sexueller Missbrauch an Kindern, Weilheim 1996.

³ http://www.wiete-strafrecht.de/User/Leitsaetze/LS_176a_StGB.html, dostęp z dnia 12.08.2022, BGH, Urteil vom 27. Juni 2001 - 1 StR 66/01 - Landgericht Würzburg, BGHSt 47, 55 - NJW 2001, 3558, BGH, Beschluss vom 19. Dezember 2008 - 2 StR 383/08 - LG Gera, BGHSt 53, 118 - NStZ 2009, 262. BGH, Urteil vom 10. Oktober 2013 - 4 StR 258/13 - LG Essen, BGH, Urteil vom 9. Dezember 2014 - 5 StR 422/14 - LG Berlin. BGH, Urteil vom 9. Juli 2014 - 2 StR 13/14 - LG Aachen.

2. Dane statystyczne

Z badań prowadzonych nad zjawiskiem przemocy seksualnej wynika, że około 80% sprawców to mężczyźni heteroseksualni. Ofiary w około 80% to dziewczynki i kobiety. Około 4/5 sprawców pochodzi ze środowisk znanych ofierze, albowiem są to członkowie rodziny lub bliscy znajomi rodziny. Jedynie około 1/5 to osoby spoza tego kręgu. Sprawcy pochodzą ze wszystkich grup wiekowych (w tym ok. 30% młodzieży). Ofiarami są dzieci i młodzież wszystkich grup wiekowych⁴.

Dane Światowej Organizacji Zdrowia (WHO) dowodzą, że średnio 9,6 procent dzieci napotyka w swoim życiu na wykorzystywanie seksualne (przy czym dziewczęta 13,4 proc., chłopcy 5,7 proc.). W przypadku Republiki Federalnej Niemiec WHO zakłada, że jest to 1 milion dotkniętych dziewcząt i chłopców⁵. Oznacza to, że statystycznie około 1 do 2 uczniów w każdej klasie szkolnej dotkniętych jest przemocą seksualną⁶.

Z policyjnych statystyk przestępczości za rok 2017 wynika, że rocznie zgłaszanych jest około 11.550 przypadków wykorzystywania seksualnego przez dzieci (odpowiadających przestępstwom określonym w §§ 176, 176 a, b niemieckiego Kodeksu karnego *StGB*), czyli ok. 32 przypadków dziennie. W roku 2020 zgłoszono 14.500 takich przypadków⁷. Natomiast w roku 2021 już 15.507⁸. Istnieje bardzo duża liczba niezgłoszonych przypadków (przypuszczalnie ok. 10–20 krotność przypadków zgłoszonych)⁹. Wzrost zgłaszanych przestępstw wynika prawdopodobnie z większej świadomości społeczeństwa. Przestępstwa przeciwko samostanowieniu seksualnemu to ok. 25% (§§ 174, 174 a, b, c, 177, 178 niemieckiego Kodeksu karnego *StGB*). Przestępstwa kryminalne zwane pornografią dziecięcą

⁴ https://www.bjr.de/fileadmin/redaktion/allgemein/Praevention/Praetect_Materialien/Materialsammlung/Fachwissen_Schulungen/2019-02-28_Pr%C3%A4sentation_Pr%C3%A4tect_Basisinformationen___Fallbeispiele.pdf, dostęp z dnia 22.08.2022.

⁵ <https://beauftragte-missbrauch.de/themen/definition/zahlen-zu-sexuellem-kindemissbrauch-in-deutschland>, dostęp z dnia 22.08.2022.

⁶ Bayerischer Jugendring, Prävention vor sexueller Gewalt in der Kinder- und Jugendarbeit, Grundinformationen (Stand 05/2019), str. 10.

⁷ <https://beauftragte-missbrauch.de/themen/definition/zahlen-zu-sexuellem-kindemissbrauch-in-deutschland>, dostęp z dnia 20.08.2022.

⁸ <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/380167/umfrage/polizeilich-erfasste-faelle-von-sexuellem-missbrauch-von-kindern-in-deutschland/>, dostęp z dnia 26.08.2022.

⁹ Polizeiliche Kriminalstatistik 2017, cytat za Bayerischer Jugendring, Prävention vor sexueller Gewalt in der Kinder- und Jugendarbeit, Grundinformationen (Stand 05/2019), str. 9.

i młodzieżową to przestępstwa, które notują w ostatnich latach silniejsze wzrosty - przykładowo pornografia dziecięca: wzrost w 2021 r. o 106,5% a ilość wykrytych przypadków to 39.000¹⁰.

Z orzecnictwa sądów wynika, że najczęstsze formy przemocy seksualnej to przemoc seksualna bez kontaktu fizycznego (np. pornografia, ekshibicjonizm, cybergrooming, przykładowo podglądanie itd. Stanowi to ok. 15% wszystkich przestępstw na tle seksualnym wobec dzieci i nieletnich. Przemoc seksualna z „nieznacznym” kontaktem fizycznym (francuskie pocałunki, dotykanie piersi, usiłowanie dotyku genitaliów – to ok. 35% wszystkich przestępstw seksualnych wobec dzieci i nieletnich. Natomiast akty przemocy seksualnej z intensywnym kontaktem fizycznym (sprawca/ofiara masturbuje się, dotyka genitaliów stanowią ok. 35% tego rodzaju przestępstw. Z kolei gwałty (analne, oralne, genitalne) stanowią ok. 15% tych przestępstw wobec nieletnich i dzieci¹¹.

¹⁰ <https://www.bundesregierung.de/breg-de/suche/zahlen-kindesmissbrauch-2044752>, dostęp z dnia 26.08.2022.

¹¹ Bayerischer Jugendring, Prävention vor sexueller Gewalt in der Kinder- und Jugendarbeit, Grundinformationen (Stand 05/2019), str. 8.

3. Konsekwencje zdrowotne

Konsekwencje zdrowotne związane z przestępczością mogą być bardzo różne. Możliwe sygnały i konsekwencje dla osób dotkniętych przestępstwami na tle seksualnym to różnego typu zmiany behawioralne oraz psychosomatyczne (np. zaburzenia snu, zaburzenia odżywiania, przymus lub natręctwo mycia się). Długofalowe konsekwencje mogą również obejmować trudności w nawiązywaniu bliskich relacji czy też trudności w związku, choroby uzależnienia, ryzyko samobójstwa, depresji itp. Kolejne zachowania wskazujące na przeżycie przestępstwa seksualnego to: skłonność do ekstremalnych reakcji, zabawy z treściami o zabarwieniu seksualnym, wycofanie, zamknięcie, ból głowy, ból brzucha, problemy w nauce, odgrywanie seksu z dziećmi w tym samym wieku lub młodszymi, agresywne zachowania, unikanie fizycznej/emocjonalnej intymności¹². Każda (nagła) zmiana zachowania dziewczynki i chłopca mogą być oznaką doznanego cierpienia wynikającego z doświadczenia wykorzystania seksualnego. Są też ofiary, które skutecznie ukrywają swoje przeżycia – u takich dzieci trudno jest zaobserwować konsekwencje zdrowotne¹³.

¹² Na temat profesjonalnego leczenia sprawców:
<https://www.stibbev.de/fachberatung-und-fortbildung/zum-professionellen-umgang-mit-sexueller-gewalt/>,
dostęp z dnia 23.08.2022.

¹³ Bayerischer Jugendring, Prävention vor sexueller Gewalt in der Kinder- und Jugendarbeit, Grundinformationen (Stand 05/2019), str. 12,
https://www.bjr.de/fileadmin/redaktion/allgemein/Praevention/Praetect_Materialien/Materialsammlung/Fachwissen_Schulungen/2019-02-28_Pr%C3%A4sentation_Pr%C3%A4tect_Basisinformationen___Fallbeispiele.pdf,
dostęp z dnia 22.08.2022.

4. Rola sprawcy przestępstwa seksualnego wobec dzieci

Sprawca przestępstw seksualnych charakteryzuje się tzw. „podwójną twarzą”. Sprawca pokazuje dziecku najpierw swoją „pozytywną stronę” – dziecko początkowo postrzega potencjalnego sprawcę jako osobę przyjazną, opiekuńczą i pomocną, zaspokajającą jego potrzebę uwagi, uznania i bezpieczeństwa. Dziecko ma poczucie komfortu, albowiem zachowanie sprawcy odpowiada jego potrzebie pozytywnego kontaktu. Dziecko próbuje usprawiedliwić pierwsze pozornie przypadkowe załoty seksualne. Wówczas ujawnia się „ciemna strona” sprawcy, która charakteryzuje się zachowaniami manipulacyjnymi, działaniami egocentrycznymi, brakiem empatii itp. Ponieważ tylko dziecko zna „ciemną stronę”, a wszyscy pozostali opiekunowie postrzegają sprawcę jako osobę pozytywną, to dziecko nie ufa swojemu postrzeganiu i obwiniania siebie. Dziecko uzależnia się od sprawcy, izoluje się od innych, rozwija ambiwalentne uczucia i konflikty lojalności wobec sprawcy, ale także wobec innych członków rodziny i swoich bliskich¹⁴. Zachowanie dziecka odpowiada to potrzebom sprawcy. Wykorzystywanie seksualne dzieci jest przez sprawców zaplanowane starannie i często długofalowo. Celem strategii sprawcy jest z jednej strony dotarcie do ofiary, sprawienie, by była uległa oraz z drugiej strony, sprawienie by każdy jej opór stał się nieskuteczny. Celem sprawcy jest całkowite wyłączenie oporu ze strony ofiary. Kolejnym celem sprawcy jest utajnienie swojego czynu, owianie czynu tajemnicą, wzbudzenie u ofiary poczucia winy. Sprawca zmierza do tego by jego czyn pozostał niewykryty i bezkarny oraz aby mógł kontynuować do woli swoje zachowanie przestępcze¹⁵.

Przestępstwa na tle seksualnym wywołują długofalowe negatywne konsekwencje wobec ofiary takiego czynu. Fizyczne i psychologiczne konsekwencje traumy trwają latami, jeśli nie do końca życia, nawet jeżeli sprawca zostanie zidentyfikowany i ukarany. Dlatego też potępienie i ukaranie winnych to oczywiste zadanie państwa i systemu prawnego. Doprowadzenie do ukarania sprawcy ma wywołać skutek odstraszący, a tym samym pośrednio zapobiegać popełnianiu dalszych przestępstw.

¹⁴ <https://www.stibbev.de/fachberatung-und-fortbildung/zum-professionellen-umgang-mit-sexueller-gewalt/>, dostęp z dnia 23.08.2022.

¹⁵ Anita Heiliger, Täterstrategien bei sexuellem Missbrauch und Ansätze der Prävention, 2001, str. 71 – 82.

5. Prewencja skierowana wobec potencjalnych sprawców wykorzystania seksualnego dzieci

5.1. Prewencja i profilaktyka – uwagi ogólne

Za prewencję i udzielanie pomocy w sprawach dotyczących przestępstw na tle seksualnym wobec dzieci i nieletnich odpowiedzialne są placówki, jednostki w gminach, które są jednocześnie odpowiedzialne za pracę z dziećmi i młodzieżą. W pierwszym rzędzie są to zarówno tzw. Jugendämter czyli urzędy do spraw dzieci i młodzieży, ale także placówki wychowawcze i pedagogiczne w tym placówki szkolne i przedszkolne.

Wprowadzane są podejmowane próby oferty pomocowej czy też profilaktyki skierowanej wobec potencjalnych sprawców wykorzystania seksualnego dzieci, jednakże oferta taka skierowana jest przede wszystkim do potencjalnych ofiar czyli dzieci i młodzieży. Przestępczość seksualna wobec dzieci ma na celu ukaranie sprawcy, oddzielenie sprawcy od potencjalnych ofiar oraz takie wzmocnienie dzieci, aby nie mogły się one stać ofiarą przemocy seksualnej. Wysiłki prewencyjne korzystają z wyników naukowych następujących dziedzin nauki: kryminologii, psychologii, medycyny, epidemiologii oraz pedagogiki. Nauka jest zgodna co do tego, że prewencja i zapobieganie przestępstwom seksualnym przeciwko dzieciom przebiega na trzech etapach: pierwsze środki są skierowane do wzmocnienia dzieci i rodziny i polega na środkach uświadamiających na czym polegają tego typu przestępstwa oraz edukacji seksualnej. Drugi stopień polega na skierowaniu oferty do osób, które jeszcze nie ujawniły się jako sprawcy tego typu czynów, ale zauważyły u siebie niebezpieczne tendencje, lub też zauważyło je najbliższe otoczenie potencjalnego sprawcy (przykładowo zainteresowanie pornografią dziecięcą). Natomiast trzeci etap to podjęcie środków prawnokarnych wobec sprawców już popełnionych czynów oraz podjęcie oferty pomocowej w ośrodkach karnych¹⁶.

¹⁶ Susanna Niehaus, Hochschule Luzern, Delia Pisoni, Hochschule Luzern, Alexander F. Schmidt, Johannes Gutenberg Universität Mainz, Hochschule Luzern – Soziale Arbeit, Präventionsangebote für Personen mit sexuellen Interessen an Kindern und ihre Wirkung, Forschungsbericht Nr. 4/20, Das Bundesamt für Sozialversicherungen, Institut Sozialarbeit und Recht, str. 7.

5.2. Zapobieganie i prewencja przez korektę wizerunku męskości

Priorytetowym celem jest zapobieganie przestępstwom. Najbardziej skuteczne byłoby doprowadzenie do zmiany akceptowanego wizerunku męskości w oczach potencjalnych sprawców. Częstym problemem okazuje się być określenie wykorzystywania seksualnego przemocą, co ma związek z obowiązującymi normami społecznymi oraz kulturą męskiej tożsamości i seksualności. Wykorzystywanie innych ludzi jako obiektów do rozładowania napięcia seksualnego jest uważane przez mężczyzn za akceptowane kulturowo np. w prostytutce, pornografii, peep show i tym podobnych przejawach¹⁷. Celowym jest zatem podjęcie wysiłków edukacyjnych w tym celu, aby w procesie nabywania roli płciowej i seksualności nauczać chłopców, że ciało innej osoby nie może być wykorzystywane jako obiekt seksualny¹⁸. Konieczne jest zakończenie obowiązywania mitów na temat rzekomo biologicznie zdeterminowanej męskiej seksualności¹⁹. Ponadto kultura musi być stale dostępna seksualnie. Zadowolenie mężczyzn, a tym samym utrzymanie ideologizacji płci męskiej seksualności nie może oznaczać równania męskości z aktywnością seksualną²⁰. Należy dokonać krytycznej oceny społecznej roli chłopców i mężczyzn, według której priorytetem jest seksualne zaspokojenie mężczyzny niezależnie od uczuć i potrzeb kobiet i dzieci.

5.3. Projekty profilaktyczne w szkołach

Ochrona przed przemocą seksualną jest przede wszystkim zadaniem dorosłych. Ważne wzmocnienie dzieci i młodzieży w taki sposób, aby nie stawały się łatwo celem wykorzystywania seksualnego. Świadoma edukacja dzieci zaczyna się już w przedszkolu i jest prowadzona dalej we wszystkich placówkach oświatowych. Projekty wymienione w szkołach zazwyczaj składają się z zaawansowanych kursów szkoleniowych dla pedagogów

¹⁷ Conell, Robert, W.: Der gemachte Mann. Konstruktion und Krise von Männlichkeiten. Opladen 1999, Bange, Dirk: Männliche Sozialisation und Täterprävention, in: Höfling u.a. 1999, s.u., str.152-163. Bange, Dirk: Prävention sexueller Gewalt gegen Mädchen und Jungen. Eine Verpflichtung von Politik und Jugendhilfe, in: Höfling, Siegfried/Detlef Drewes/Irene Epple-Weigel (Hg.): Auftrag Prävention. Offensive gegen sexuellen Missbrauch, München 1999, str. 140-151.

¹⁸ Heiliger, Anita: Täterstrategien und Prävention. Sexueller Missbrauch an Mädchen innerhalb familialer und familienähnlicher Strukturen, München 2000.

¹⁹ Jakob, Peter: Optimierung der Hilfe durch Einzelfallkooperation der Hilfen bei sexueller Gewalt an Kindern, w: Heusohn, Lothar/Ulrich Klemm (Hg.): Sexuelle Gewalt gegen Kinder, Ulm 1998, str. 100-118.

²⁰ Bange, Dirk: Prävention sexueller Gewalt gegen Mädchen und Jungen. Eine Verpflichtung von Politik und Jugendhilfe, in: Höfling, Siegfried/Detlef Drewes/Irene Epple-Weigel (Hg.): Auftrag Prävention. Offensive gegen sexuellen Missbrauch, München 1999, str. 140-151.

i tematycznych wieczorów dla rodziców. Następnie podejmowana jest praca bezpośrednio z dziećmi. Praca z dziećmi powinna odbywać się w grupach jednorodnych pod względem płci. Powinna być także prowadzona przez nauczycieli tej samej płci. Bardzo skuteczne okazały się koncepcje, w których profesjonaliści zewnętrzni ściśle współpracowali z nauczycielami w celu realizacji projektów w szkole. W pracy z edukacją seksualną z młodzieżą należy zawsze zaplanować fazy, w których zewnętrzni, wyspecjalizowani profesjonaliści będą pracować z dziećmi bez obecności nauczyciela²¹.

Celem tego typu kursów dla dzieci i młodzieży jest radzenie sobie w sytuacjach trudnych ze znajomymi osobami dorosłymi i obcymi. Dzieci mają za zadanie nauczyć się wyrażać swoje emocje na tematy „moje ciało należy do mnie”, „jak odmawiać”, „dobre i złe sekrety”, „przyjemne i nieprzyjemne dotknięcia”, „zaufaj sobie - intuicja” i „uzyskaj pomoc”. Dodatkowo dzieci uczą się asertywności²².

Ważnym elementem strategii zwalczania przemocy seksualnej wobec dzieci jest jednoznaczne określenie wykorzystywania seksualnego jako przemoc. Zasadniczo musi być jasne, że wykorzystywanie seksualne stanowi formę przemocy i nic tego nie usprawiedliwia. Każda forma napaści o charakterze seksualnym, od „głaskania” aż po gwałt jest poważnym naruszeniem integralności fizycznej i psychicznej dziecka. Wykorzystywane do potrzeb seksualnych dorosłych narusza godność ludzką dziecka, degraduje je do kategorii obiektu i sprawia, że dziecko nienawidzi swojego ciała i prześladuje je poczucie winy i wstydu. Dlatego też orzecznictwo sądów musi być w tej dziedzinie jasne i nie można pod żadnym pozorem bagatelizować przeżyć dziecka (przykładowo tłumacząc, że skutki dla dziecka są znikome) lub przerzucać na niego winę, lub też usprawiedliwiać w inny sposób sprawcę.

5.4. Poprawa warunków bytowych dzieci

Konieczna jest także poprawa warunków życia dzieci, wzmocnienie ich siły psychicznej. Nieodzowna jest poprawa warunków bytowych dzieci. Badania pokazują, że dzieci są łatwiej narażone na wykorzystywanie seksualne w warunkach skrajnej zależności od

²¹ Kapella, Olaf; Schmidt, Eva-Maria; Hohenegger, Sabine (2011) Prävention sexueller Missbrauch - Überblick zu praxisbezogenen Projekten und Angeboten, Recherchestand November 2010, <https://sexuelle-gewalt.alp.dillingen.de/index.php/materialien-und-projekte/praeventionsprojekte>, dostęp z dnia 20.08.2022.

²² Kapella, Olaf; Schmidt, Eva-Maria; Hohenegger, Sabine (2011) Prävention sexueller Missbrauch - Überblick zu praxisbezogenen Projekten und Angeboten, Recherchestand November 2010.

określonych osób, izolacji struktury rodzinnej, autorytarnego i hierarchicznego wychowania, brak okazywania emocji w rodzinie lub przez osoby bliskie, złych warunków materialnych, oraz w sytuacji, gdy kobieta bezwzględnie stara się zatrzymać partnera lub znaleźć partnera i za wszelką cenę stara się zaspokoić jego potrzeby. Wszystkie te czynniki wynikające z warunków społecznych powodują ryzyko wykorzystywania seksualnego dzieci. Dlatego działania zapobiegawcze muszą polegać na rezygnacji z autorytatywnych stylów wychowania i uzależnienia dzieci od konkretnych osób. Wzmocnienie pewności siebie i odporności dzieci to ważny środek zapobiegawczy²³. Trudno jest zmienić warunki rodzinne ze względu na zależność dziecka od rodziców i środowiska rodzinnego. Natomiast z pewnością nie może być błędem edukowanie dzieci o ich prawach, uczenie ich świadomego mówienia „nie”.

5.5. Rola kobiet w rodzinie

Natomiast w samej rodzinie konieczne jest wzmocnienie i uniezależnienie pozycji społecznej kobiet. Finansowa i społeczna niezależność kobiety ogranicza nacisk mężczyzny i przyczynia się do dobrostanu dziecka. Badania wykazują, że kobiety, które nie są samodzielne finansowo oraz socjalnie, mogą z obawy przed byciem samym (nie potrafię być sama), podejmować desperackie kroki w celu utrzymania mężczyzny przy sobie, nawet za cenę wykorzystywania seksualnego jej dzieci, lub też maltretowania ich w inny sposób²⁴.

5.6. Działania prewencyjne drugiego stopnia – ogólne uwagi

Prewencja drugiego stopnia koncentruje się na osobach, które zostały zidentyfikowane (lub zidentyfikowały się) jako niosące cechy ryzyka, a zatem są w centrum działań profilaktycznych. Obejmują one zasadniczo cztery ogólne wymiary docelowe

- 1) zapobieganie wiktyimizacji seksualnej dzieci i młodzieży,

²³ Bange, Dirk: Prävention sexueller Gewalt gegen Mädchen und Jungen. Eine Verpflichtung von Politik und Jugendhilfe, w: Höfling, Siegfried/Detlef Drewes/Irene Epple-Weigel (Hg.): Auftrag Prävention. Offensive gegen sexuellen Missbrauch, München 1999, str. 140-151, Schele, Ursula: Missbrauch - ein Thema für die Schule, w: Petze e.V. (Hg.): Keine Panik, Schulische Prävention von sexualisierter Gewalt gegen Mädchen und Jungen. Beiträge zur LehrerInnenfortbildung, Kiel 1996, str. 88-108, Amann, Gabriele/Rudolf Wipplinger: Prävention von sexuellem Missbrauch - ein Überblick, w: Amann, Gabriele/Rudolf Wipplinger (Hg.): Sexueller Missbrauch. Überblick zu Forschung, Beratung und Therapie. Ein Handbuch. Tübingen 1997, str. 655-678.

²⁴ Jakob, Peter: Optimierung der Hilfe durch Einzelfallkooperation der Hilfen bei sexueller Gewalt an Kindern, w: Heusohn, Lothar/Ulrich Klemm (Hg.): Sexuelle Gewalt gegen Kinder, Ulm 1998, str. 100-118.

2) adekwatnych ofert pomocy wobec osób o potencjalnie zwiększonym ryzyku popełnienia przestępstw seksualnych w celu osiągnięcia poprawy jakości życia,

3) wzmocnienie efektywności (czasowej i finansowej) pracy wymiaru sprawiedliwości poprzez zapobieganie początkowym i trwającym przestępstwom seksualnym oraz zmniejszenie liczby osób, które mają być ścigane i więzione,

4) zmniejszenie obciążenia systemu opieki zdrowotnej wynikającymi z tego kosztami stresu fizycznego i psychicznego po stronie ofiary wiktymizacji seksualnej.

Historycznie, międzynarodowy rozwój oferty wtórnej profilaktyki można prześledzić w następujący sposób: Pionierami tych wysiłków z udziałem ekspertów z dziedziny leczenia problemów psychicznych są następujące instytucje: Instytut Badań Seksualnych i Psychiatrii Sądowej w Hamburgu²⁵, który oferował odpowiednie usługi psychoterapeutyczne dla MAP, którzy nie byli zaangażowani w wymiar sprawiedliwości od lat 60.

5.7. Zapobieganie i prewencja wśród sprawców młodocianych

Szczególnym projektem był projekt, w którym zajęto się młodocianymi sprawcami przestępstw seksualnych wobec dzieci, przeprowadzony w latach 2001-2004. Pracowano w 134 osobami, które wcześniej dokonały tego typu przestępstw. Projekt przebiegał w następujących fazach: edukacja seksualna, pedagogika seksualna, trening kompetencji socjalnych, praca nad emocjami, budowanie i wzmocnienie empatii, kontrola własnych emocji, praca nad własnymi problemami rodzinnymi, poprawa zdolności do komunikacji i wreszcie praca nad formowaniem własnej seksualności²⁶. Praca z młodocianymi trwała od roku do lat trzech. Powrót do przestępstwa nastąpił w zależności od grupy od 1% do 6,6% przy czym na skuteczność terapii wpływ miała motywacja sprawcy²⁷.

5.8. Prewencja medyczna

W Republice Federalnej Niemiec powstała sieć stworzona w 2005 roku w Berlinie przez psychiatrów i psychoterapeutów o nazwie „Kein Täter werden”, czyli „nie stać się sprawcą”.

²⁵ Institut für Sexualforschung und Forensische Psychiatrie in Hamburg.

²⁶ <https://www.awo-duesseldorf.de/fileadmin/pdfs/Familienglobus/Auswege/Katamnesestudie.pdf>, str. 19, dostęp z dnia 23.08.2022.

²⁷ <https://www.awo-duesseldorf.de/fileadmin/pdfs/Familienglobus/Auswege/Katamnesestudie.pdf>, str. 21, dostęp z dnia 23.08.2022.

Sieć ta działa obecnie w 10 klinikach na terenie całego kraju²⁸. Oferta skierowana jest do osób, które jeszcze nie stały się sprawcami. Psychiatrzy są zgodni, co do tego, że samo odczuwanie popędu przez osobę dorosłą się nie zmieni²⁹. Natomiast celem terapii jest takie pokierowanie popędem, aby nie wyrządzić nikomu krzywdy i nie doszło do tego, że ktoś stanie się ofiarą potencjalnego sprawcy. Terapie przebiegają w formie rozmowy terapeutycznej, sesji grupowych, wymiany informacji i udzielenie informacji o obecnym stanie zdrowotnym. Wstępne oceny wykazały pozytywne skutki: zmniejsza się intensywność doznań związanych z przeżywaniem popędu oraz stopień świadomości dotyczący ofiar oraz pewne czynniki ryzyka, takie jak trywializujący stosunek do cierpienia dzieci, które są potencjami ofiarami³⁰.

Terapia ta jest objęta refundacją z ubezpieczenia zdrowotnego, co oznacza prowadzenie odpowiedniej dokumentacji. Jest to jednocześnie wadą i zaletą tego programu. Terapia jest dokumentowana, co oznacza, że znana jest osoba, która podlega terapii. Część osób czuje się przez to odstraszone, pomimo obowiązku tajemnicy lekarskiej³¹.

5.9. Środki prawne

Regulacje prawne dotyczące spraw z zakresu przestępstw seksualnych przeciwko dzieciom zostały zawarte w rozdziale XIII niemieckiego kodeksu karnego *Strafgesetzbuch* z 1964 roku. Przepisy tego rozdziału zostały w ostatnich latach ulegały stałym zmianom, wynikającym z prac naukowo-badawczych nad zjawiskiem przestępstw na tle seksualnym. Przestępstwa te to:

- wykorzystywanie seksualne osoby poddanej opiece (§ 174 *StGB*)
- wykorzystywanie seksualne nieletniego (§ 176 *StGB*)
- ciężkie wykorzystywanie seksualne dzieci (§ 176a *StGB*)
- wykorzystywanie seksualne dzieci ze skutkiem śmiertelnym (§ 176b *StGB*)
- wywoływanie czynności seksualnych u osoby nieletniej (§ 180 *StGB*)
- wykorzystywanie seksualne nieletniego (§ 182 *StGB*)

²⁸ E. Tuora- Schwierskott- Rozwiązania w Szwajcarii na temat oferty pomocowej/profilaktyki skierowanej wobec potencjalnych sprawców wykorzystania seksualnego dzieci, str. 4., www.efektywne-prawo.pl, Fundacja Instytut Prawa Ustrojowego 2022

²⁹ <https://www.kein-taeter-werden.de/>, dostęp z dnia 29.08.2022.

³⁰ <https://www.kein-taeter-werden.de/10-jahre-praeventionsnetzwerk/>, dostęp z dnia 29.08.2022.

³¹ <https://www.thieme.de/viamedici/klinik-faecher-psychiatrie-1544/a/therapie-bei-paedophiler-stoerung-19787.htm>, dostęp z dnia 29.08.2022.

- dystrybucja, nabywanie i posiadanie treści z pornografią dziecięcą (§ 184b *StGB*)
- dystrybucja, nabywanie i posiadanie treści pornograficznych dla młodzieży (§ 184c *StGB*)
- organizowanie i uczestnictwo w przedstawieniach pornograficznych dla dzieci i młodzieży (§ 184e *StGB*)
- prostytutka szkodliwa dla młodych ludzi (§ 184g *StGB*)³².

Ponadto w dniu 25 marca 2021 r. niemiecki Bundestag uchwalił Ustawę o zwalczaniu przemocy seksualnej wobec dzieci³³. Reforma wprowadza nowe rozwiązania w zakresie prewencji i kwalifikacji sędziów oraz ścigania karnego, ale także zostały zaostrzone niektóre sankcje karne w Kodeksie karnym *StGB*. Między innymi wykorzystywanie seksualne dzieci (§ 176 *StGB*) oraz dystrybucja, nabywanie i posiadanie treści z pornografią dziecięcą (§ 184b *StGB*) podlegają surowszej sankcji karnej. Przewidziane wymiary kar to kara pozbawienia wolności od roku do lat 15. Na mocy tej ustawy sędziowie oraz prokuratorzy zajmujący się ściganiem tego typu przestępstw mają obowiązek odbywania regularnych szkoleń, które mają na celu wyjaśnienie specyfiki tego rodzaju czynów karalnych. Ponadto ci sędziowie oraz prokuratorzy mają obowiązek stałego podnoszenia kwalifikacji w tym zakresie.

Obowiązkiem staje się osobiste przesłuchanie ofiary, niezależnie od jej wieku. Przedłużono okres, w którym przestępstwa tego typu zostają obowiązkowo uwzględnione w świadectwie o karalności (świadectwo z rejestru karnego).

Na mocy tejże ustawy złagodzone wymogi zastosowania aresztu wobec potencjalnego sprawcy. Wprowadzono także możliwości zastosowania podsłuchu na środkach komunikacji telefonicznej oraz przeprowadzenia rewizji lub przeszukania w trybie online lub treści online³⁴. Ponadto wprowadzono nowe przestępstwo (§ 184i *StGB*) polegające na wprowadzeniu do

³² Ewa Tuora-Schwierskott, Niemiecki kodeks karny w tłumaczeniu na język polski, de-iure-pl, Berlin, 2019, str. 247-271.

³³ Gesetz zur Bekämpfung sexualisierter Gewalt, https://www.bmj.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/Dokumente/Bgbl_Bekaempfung_sexualisierte_Gewalt_gegen_Kinder.pdf;jsessionid=0E8B52E8148BBF9AB8F70B7F5AFA9407.1_cid324?__blob=publicationFile&v=2, dostęp z dnia 22.08.2022.

³⁴ https://www.bmj.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/DE/Bekaempfung_sex_Gewalt_Kinder.html, dostęp z dnia 21.08.2022.

obrotu, wytworzeniu, reklamowaniu, nabyciu lub posiadaniu lalek erotycznych o wyglądzie dziecka – sankcja karna to do pięciu lat pozbawienia wolności lub kara grzywny.

Prewencja wobec sprawców polega zatem z jednej strony na jasnym przekazie o karalności czynu wykorzystywania seksualnego dzieci i młodzieży.

Centralny element zgody można znaleźć w art. 177 ust. 1 Kodeksu karnego *StGB*. Karze podlega sprawca, który dokonuje czynności seksualnych na osobie wbrew jej „rozpoznawalnej woli”. Ustawodawca wyjaśnia, że punktem wyjścia do odpowiedzialności karnej jest brak zgody ze strony ofiary. Sprawca zatem narusza wolę ofiary, a tym samym narusza ustawowe prawo do seksualnego samostanowienia. Punktem wyjścia do odpowiedzialności karnej jest rozpoznawalna wola pokrzywdzonego, tak aby uwzględnić postanowienie art. 36 Konwencji stambulskiej. W ten sposób projekt ustawy wprowadza w życie rozwiązanie tzw. „nie – znaczy nie”³⁵. Środki te mają służyć zarówno prewencji jak i efektywnemu ściganiu przestępstw.

³⁵ <https://www.bundestag.de/resource/blob/852858/f1894cd188fba4f08f2246b5d1763907/WD-7-055-21-pdf-data.pdf>, dostęp z dnia 23.08.2022.

Bibliografia

Literatura przedmiotu:

1. Amann, Gabriele/Rudolf Wipplinger: Prävention von sexuellem Missbrauch - ein Überblick, w: Amann, Gabriele/Rudolf Wipplinger (Hg.): Sexueller Missbrauch. Überblick zu Forschung, Beratung und Therapie. Ein Handbuch. Tübingen 1997, str. 655-678.
2. Bange, Dirk: Prävention sexueller Gewalt gegen Mädchen und Jungen. Eine Verpflichtung von Politik und Jugendhilfe, w: Höfling, Siegfried/Detlef Drewes/Irene Epple-Weigel (Hg.): Auftrag Prävention. Offensive gegen sexuellen Missbrauch, München 1999.
3. Bange/Deegner, Sexueller Missbrauch an Kindern, Weilheim 1996.
4. Conell, Robert, W.: Der gemachte Mann. Konstruktion und Krise von Männlichkeiten. Opladen 1999, Bange, Dirk: Männliche Sozialisation und Täterprävention, in: Höfling u.a. 1999, s.u., str.152-163. Bange, Dirk: Prävention sexueller Gewalt gegen Mädchen und Jungen. Eine Verpflichtung von Politik und Jugendhilfe, in: Höfling, Siegfried/Detlef Drewes/Irene Epple-Weigel (Hg.): Auftrag Prävention. Offensive gegen sexuellen Missbrauch, München 1999.
5. Heiliger, Anita: Täterstrategien und Prävention. Sexueller Missbrauch an Mädchen innerhalb familialer und familienähnlicher Strukturen, München 2000.
6. Heiliger Anita, Täterstrategien bei sexuellem Missbrauch und Ansätze der Prävention, 2001.
7. Jakob, Peter: Optimierung der Hilfe durch Einzelfallkooperation der Hilfen bei sexueller Gewalt an Kindern, w: Heusohn, Lothar/Ulrich Klemm (Hg.): Sexuelle Gewalt gegen Kinder, Ulm 1998.
8. Kapella, Olaf; Schmidt, Eva-Maria; Hohenegger, Sabine (2011) Prävention sexueller Missbrauch - Überblick zu praxisbezogenen Projekten und Angeboten, Recherchestand November 2010.
9. Susanna Niehaus, Hochschule Luzern, Delia Pisoni, Hochschule Luzern, Alexander F. Schmidt, Johannes Gutenberg Universität Mainz, Hochschule Luzern – Soziale Arbeit, Präventionsangebote für Personen mit sexuellen, Interessen an Kindern und ihre Wirkung, Forschungsbericht.
10. Schele, Ursula: Missbrauch - ein Thema für die Schule, w: Petze e.V. (Hg.): Keine Panik, Schulische Prävention von sexualisierter Gewalt gegen Mädchen und Jungen. Beiträge zur LehrerInnenfortbildung, Kiel 1996.

Akty prawne i wyroki sądowe:

1. Niemiecki Kodeks karny Strafgesetzbuch StGB z dnia 13 listopada 1998 (BGBl. I S. 3322), zmieniony ostatnio w dniu 11 czerwca 2022 (BGBl. I S. 1082)
2. Ewa Tuora-Schwierskott, Niemiecki kodeks karny w tłumaczeniu na język polski, de-iure-pl, Berlin, 2019.
3. Gesetz zur Bekämpfung sexualisierter Gewalt,
4. BGH, Urteil vom 27. Juni 2001 - 1 StR 66/01 - Landgericht Würzburg,
5. BGHSt 47, 55 - NJW 2001, 3558, BGH, Beschluss vom 19. Dezember 2008 - 2 StR 383/08 - LG Gera,
6. BGHSt 53, 118 - NStZ 2009, 262.
7. BGH, Urteil vom 10. Oktober 2013 – 4 StR 258/13 – LG Essen,
8. BGH, Urteil vom 9. Dezember 2014 - 5 StR 422/14 - LG Berlin.
9. BGH, Urteil vom 9. Juli 2014 - 2 StR 13/14 - LG Aachen.
10. BGH FamRZ 1956, 350.

Inne źródła:

1. Bayerischer Jugendring, Prävention vor sexueller Gewalt in der Kinder- und Jugendarbeit, Grundinformationen (Stand 05/2019).
2. Polizeiliche Kriminalstatistik 2017, cytata za Bayerischer Jugendring, Prävention vor sexueller Gewalt in der Kinder- und Jugendarbeit, Grundinformationen (Stand 05/2019).

Źródła internetowe:

1. https://www.bjr.de/fileadmin/redaktion/allgemein/Praevention/Praetect_Materialien/Materialsammlung/Fachwissen_Schulungen/2019-02-28_Pr%C3%A4sentation_Pr%C3%A4tect_Basisinformationen___Fallbeispiele.pdf.
2. <https://beauftragte-missbrauch.de/themen/definition/zahlen-zu-sexuellem-kindemissbrauch-in-deutschland>.
3. <https://sexuelle-gewalt.alp.dillingen.de/index.php/materialien-und-projekte/praeventionsprojekte>.

4. https://www.bmj.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/Dokumente/Bgbl_Bekaempfung_sexualisierte_Gewalt_gegen_Kinder.pdf;jsessionid=0E8B52E8148BBF9AB8F70B7F5AFA9407.1_cid324?__blob=publicationFile&v=2
5. <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/380167/umfrage/polizeilich-erfasste-faelle-von-sexuellem-missbrauch-von-kindern-in-deutschland/>.
6. <https://www.bundesregierung.de/breg-de/suche/zahlen-kindesmissbrauch-2044752>.
7. http://www.wiete-strafrecht.de/User/Leitsaetze/LS_176a_StGB.html.
8. <https://www.stibbev.de/fachberatung-und-fortbildung/zum-professionellen-umgang-mit-sexueller-gewalt/>.
9. https://www.bjr.de/fileadmin/redaktion/allgemein/Praevention/Praetect_Materialien/Materialsammlung/Fachwissen_Schulungen/2019-02-28_Pr%C3%A4sentation_Pr%C3%A4tect_Basisinformationen___Fallbeispiele.pdf.
10. <https://www.stibbev.de/fachberatung-und-fortbildung/zum-professionellen-umgang-mit-sexueller-gewalt/>.
11. <https://www.awo-duesseldorf.de/fileadmin/pdfs/Familienglobus/Auswege/Katamnesestudie.pdf>.
12. <https://www.kein-taeter-werden.de/>.
13. <https://www.kein-taeter-werden.de/10-jahre-praeventionsnetzwerk/>.
14. <https://www.thieme.de/viamedici/klinik-faecher-psychiatrie-1544/a/therapie-bei-paedophiler-stoerung-19787.htm>.
15. https://www.bmj.de/SharedDocs/Gesetzgebungsverfahren/DE/Bekaempfung_sex_Gewalt_Kinder.html.
16. <https://www.bundestag.de/resource/blob/852858/f1894cd188fba4f08f2246b5d1763907/WD-7-055-21-pdf-data.pdf>.